

راهنمای پژوهش‌های

زردشتی

میگل آنخل آندرس تولدو
دنیل شفیلد

مترجم

عسکر بهرامی

فرهنگ معاصر

راهنمای پژوهشهای زردشتی

دنیل شفیلد
میگل آنخل آندرس تولدو

ترجمهٔ عسکر بهرامی

فرهنگ معاصر
انتشارات

فهرست نویسی پیش از انتشار:

- سرشناسه: شفلید، دانیل ج.
Sheffield, Daniel J
- عنوان و نام پدیدآور: راهنمای پژوهشهای زردشتی / دنیل شفلید؛ میگل آنخل آندرس تولدو؛ ترجمه عسکر بهرامی.
- مشخصات نشر: تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۹۸.
- مشخصات ظاهری: ۱۳۶ ص.
- وضعیت فهرست نویسی: لیبیا
- یادداشت: کتاب حاضر ترجمه بخش ششم کتاب "The Wiley Blackwell companion to Zoroastrianism, c2015" است.
- موضوع: زردشتی
- موضوع: Zoroastrianism
- موضوع: زردشتی — مقاله ها و خطابه ها
- موضوع: Zoroastrianism -- Addresses, essays, lectures
- شناسه افزوده: آندرس - تولدو، میگل آنخل
- شناسه افزوده: Andrés-Toledo, Miguel Ángel
- شناسه افزوده: بهرامی، عسکر، ۱۳۲۶ - مترجم
- رده بندی کنگره: BL۱۵۷۲
- رده بندی دیویی: ۲۹۵
- شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۹۱۴۴۵

ISBN: 978-600-105-177-7

شابک: ۷-۱۷۷-۱۰۵-۶۰۰-۹۷۸

فرهنگ معاصر
انتشارات

تهران، خیابان طالقانی غربی، خیابان فریمان، شماره ۲۸، کدپستی: ۱۴۱۶۸۶۴۱۸۲

تلفن: ۵-۶۶۹۵۲۶۳۲؛ واحد فروش: ۶۶۹۷۳۳۵۲؛ فکس: ۶۶۴۱۷۰۱۸

E-mail: farhangmoaserpub@gmail.com Website: www.farhangmoaser.com

راهنمای پژوهشهای زردشتی

دنیل شفلید، میگل آنخل آندروس تولدو

ترجمه عسکر بهرامی

حروف نگاری، صفحه آرایی و چاپ:

واحد کامپیوتر و چاپ فرهنگ معاصر

چاپ اول: ۱۳۹۸ / تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

کلیه حقوق این اثر متعلق به «مؤسسه فرهنگ معاصر» است و هر نوع استفاده بازرگانی از این اثر اعم از زیراکس، بازنویسی، ضبط کامپیوتری به صورت های مختلف از قبیل PDF، Online و یا تکثیر به هر صورت دیگر، کلاً و جزئاً قابل تعقیب قانونی است.

فهرست

یادداشت مترجم هفت

فصل یکم: اوستایی و پهلوی / میگل آنخل آندرس تولدو ۱

اوستایی ۱

دستنویسهای نیایشی ۲

نیایشهای کوتاه ۵

دستنویسهای اوستایی همراه با ترجمه پهلوی ۸

فارسی میانه ۱۱

فارسی میانه ساسانی ۱۱

ادبیات فارسی میانه قدیم ۱۳

فارسی میانه متأخر ۱۹

نوشته‌های پهلوی نو ۲۰

منابع پژوهشی ۲۰

فصل دوم: فارسی نو / دنیل شفیلد ۲۱

گویشهای زردشتی یزد و کرمان ۲۲

متنهای فارسی میانه به خط فارسی ۲۳

روایتهایی از زندگانی شخصیت‌های دینی ۲۳

صد در ۲۷

نوشته‌های گوناگون دینی ۲۸

روایتهای فارسی ۲۹

متنهای علمی و نجومی ۳۱

۳۳	 متنهای جدلی زردشتی-اسلامی
۳۵	 داستانهای مهاجرت به هندوستان
۳۸	 آثار تعلیمی و اخلاقی
۴۰	 مناجات‌نامه‌ها
۴۰	 آذرکیوان
۴۳	 سده‌های هجدهم و نوزدهم میلادی
۴۵	 چاپ آثار فارسی در سده نوزدهم میلادی
۴۶	 متنهای فارسی زردشتی سده بیستمی
۴۸	 نشریات زردشتی

۵۰	 فصل سوم: گجراتی / دَنیلِ شِفیلد
۵۳	 ترجمه‌های قدیمی گجراتی پارسی
۵۴	 بایگانی انجمن بهگرسات نوساری
۵۴	 آثار کلاسیک ارود رستم پشتون همجیار
۵۵	 آثار سده هجدهم و اوایل سده نوزدهم میلادی
۵۷	 مناقشه گاهشماری در آغاز عصر چاپ
۵۹	 مناقشه با تبشیریان
۶۱	 اصلاحات زردشتی و زبان‌شناسی ایرانی
۶۳	 تئوسفی و علم خشنوم
۶۴	 سفرنامه‌نویسی
۶۵	 منابعی درباره آیینهای زردشتی
۶۶	 تاریخ و تبارشناسی پارسی
۶۸	 ترجمه‌های متنهای اوستایی و پهلوی
۷۰	 داستان، شعر، سروده، نمایشنامه

۷۵	 کتابنامه
۱۰۳	 نمایه

یادداشت مترجم

در سال ۲۰۱۵ در مجموعه کتابهای *The WileyBlackwell Companion to Religion* اثری جامع دربارهٔ دین زردشتی با عنوان *Companion to Zoroastrianism* (راهنمای دین زردشتی) منتشر شد. در این اثر سترگ، سی و سه پژوهشگر متخصص، جنبه‌های گوناگون دین زردشتی را در سی و شش فصل معرفی کرده و چکیدهٔ آخرین دستاوردهای پژوهشی، و گاه نظریات گوناگون دربارهٔ یک موضوع، را آورده‌اند. اغلب این مباحث پیشتر در مقالات یا کتابهای پراکنده مطرح شده‌اند، اما کمترین حُسن این کتاب آن است که تقریباً همه را یک جا در بر دارد. با این همه مزایای کتاب از آن هم فراتر است و در حالی که برخی از همان مباحث را که پیشتر به زبانهای کمتر دسترس منتشر شده بودند، به زبان انگلیسی دسترس ساخته است، شماری از موضوعات آن کاملاً تازه و فاقد پیشینه‌اند. دو نمونه از این دست، مقالات دَنیل شِفیلد در معرفی ادبیات فارسی زردشتی و گجراتی زردشتی پارسی است که به ویژه دومی، به دلیل ناآشنایی پژوهشگران با این زبان، تاکنون حتی برای پژوهشگران اروپایی هم دور از دسترس مانده بود. تازگی و جامعیت اثر انگیزه‌ای شد تا نگارندهٔ این یادداشت به ترجمهٔ آن پردازد. پس از ترجمهٔ سه فصل مندرج در بخش ششم کتاب، با عنوان «منابع اولیه»، به نظر رسید که این بخش به تنهایی می‌تواند راهنمای مناسبی باشد که (حتی پس از انتشار ترجمهٔ کل

اثر) پژوهشگران نه فقط مطالعات زردشتی، بلکه دیگر حوزه‌ها را (از تاریخ و فرهنگ و زبانهای باستانی گرفته تا ادبیات) به کار آید. پژوهشگر این حوزه‌ها اغلب نیازمند شناخت ادبیات ایران باستان و راههای دسترسی به متنهاى آن است و اگر چه آثارِ پیشتر منتشر شده، همچنان راهگشایند، این کتاب نیز می‌تواند بخش دیگری از نیاز پژوهشگران را پاسخ گوید؛ زیرا از یک سو مباحثی چون ادبیات فارسی زردشتی و گجراتی زردشتی، پیشتر چندان - یا اصلاً - مطرح نشده‌اند و از سوی دیگر، در حوزه ادبیات اوستایی و پهلوی هم پس از انتشار آن آثار، پژوهشهای دیگری منتشر شده است.

کتاب حاضر، که چنانکه اشاره شد، ترجمه بخش ششم کتاب راهنمای دین زردشتی است، منابع اولیه برای شناخت دین زردشتی و زردشتیان را به اجمال معرفی می‌کند و به بیان دیگر، چکیده‌ای از چهار گروه اصلی منابع متنی اولیه به دست می‌دهد. میگل آنخل آندرس تولدو در فصل یکم خلاصه‌ای از متنهاى اوستایی، دستنویسهای اوستایی با ترجمه‌های فارسی میانه (پهلوی) آنها، و نوشته‌های فارسی میانه ارائه می‌کند. او در این فصل فهرستی از ویراستها، ترجمه‌ها و مطالعات انجام شده بر روی این آثار را، با ارجاع کوتاه (صاحب اثر و سال انتشار) ذکر کرده است و خواننده می‌تواند اطلاعات کامل کتابشناختی هر اثر را در کتابنامه پایان کتاب بیابد. با این همه، نویسنده، جز چند مورد، پژوهشهای فارسی زبان را نیاورده است. مترجم، در حد توان، در رفع این کاستی کوشیده و پژوهشهای فارسی زبان - و چند پژوهش اروپایی از قلم افتاده - را درون قلاب افزوده و به همین ترتیب کتابنامه پایانی را نیز تکمیل کرده است. گفتنی است که در بخش «به زبانهای اروپایی» تنها آثار اروپایی زبان

ذکر شده‌اند، ولی کتابهای اردو و گجراتی و برخی کتابهای فارسی، به‌ویژه آنها که در خارج از ایران چاپ شده‌اند - هرچند تاریخ میلادی دارند - در بخش فارسی، اردو و گجراتی آمده‌اند. در مورد آثار غیرفارسی، زبان اثر در پایان مشخصات آن افزوده شده است. دو فصل نوشتهٔ دنیل شفیلد دربارهٔ آثار زردشتی به فارسی نو و گجراتی، چنانکه اشاره شد، به‌متنهایی می‌پردازند که به‌طور علمی - یا حتی اصلاً - معرفی و بررسی نشده‌اند و در مجموع، برای پژوهشگران دین زردشتی هم تا سالیان اخیر ناشناخته بوده‌اند؛ به‌ویژه متنهای گجراتی زردشتی در واقع بکر و دست‌نخورده باقی مانده‌اند. از این رو، این فصلها، نه صرفاً خلاصهٔ مطالعات موجود، بلکه پژوهشهایی دست اول هستند. همچنین باید گفت که این فصلها بیشتر توصیفی‌اند و تصویری از ادبیات فارسی زردشتی و گجراتی زردشتی، تاریخ و سیر تحولات و مهمترین آثار آنها به دست می‌دهند.

از دکتر دنیل شفیلد که با روی باز پاسخگوی پرسشهایم بود، و از آقایان داود موسایی و کیخسرو شاپوری و دیگر همکاران فرهنگ معاصر، سپاسگزارم.

امید که این اثر مورد توجه و استفادهٔ پژوهشگران قرار گیرد.

ع. بهرامی

راهنمای پژوهشهای زردشتی

فصل یکم

اوستایی و پهلوی

میگل آنخل آندرس تولدو

اوستایی

کهنترین منبع اولیهٔ زردشتی کتاب اوستا (پهلوی: abastāg) است (متن: وِستِرگارد ۱۸۵۲-۱۸۵۴؛ گلدنر ۱۸۸۶-۱۸۹۶؛ ترجمهٔ آلمانی: اشپیگل ۱۸۵۲-۱۸۶۳؛ وُلف ۱۹۱۰؛ ترجمهٔ انگلیسی: دارمِستِر ۱۸۸۰، ۱۸۸۲؛ میلز ۱۸۸۷؛ ترجمهٔ فرانسه: دارمِستِر ۱۸۹۲-۱۸۹۳؛ [ترجمهٔ فارسی: رضی ۱۳۷۹؛ دوستخواه ۱۳۷۰]؛ واژه‌نامه: بارثلمه ۱۹۰۴؛ اِشِلِراث ۱۹۶۸). اصطلاح «اوستا» به مجموعهٔ متنهایی به زبان اوستایی اطلاق می‌شود و اوستایی یکی از زبانهای ایرانی باستان است که تاریخ آن به هزارهٔ دوم تا هزارهٔ نخست پیش از میلاد می‌رسد. این سروده‌ها را تا چندین سده در مدارس، موبدان به صورت شفاهی انتقال و آموزش می‌دادند تا اینکه سرانجام در دستنویسهایی به کتابت درآمدند که قدیمترین نسخهٔ موجود از آنها به سدهٔ سیزدهم میلادی (هفتم هجری) تعلق دارد.

پیکرهٔ ادبیات اوستایی در دو نوع دستنویس باقی مانده است: یکی متنهایی نیایشی، و دیگری، متنها همراه با برگردان پهلوی آنها. گروه نخست شامل متنهایی است که آنها را در نیایشهای

بلند (یَسنا، یَسناي رَیثوین، ویسپرد، وی دوداد یا ونیدداد، و وِشتاسپ یَشت) یا نیایشهای کوتاه (خُرده اوستا و یَشت) از بر می خواندند. در این دستنویسها متنهای مختلف اوستایی را با هم در آمیخته اند و به آنها دستورهایی برای راهنمایی انجام آیینها - به پهلوی، پازند، فارسی نو، گجراتی - افزوده اند. گروه دوم حاوی مجموعه هایی است که در آنها این دستورهای آیینی عموماً حذف شده اند و هر متن اوستایی دارای ترجمه ای تفسیری به پهلوی، موسوم به زند، است.

دستنویسهای نیایشی

نیایشهای بلند: در دستنویسها پنج نوع نیایش بلند می توان یافت: یَسنا، یَسناي رَیثوین، ویسپرد، ونیدداد و وِشتاسپ یَشت (کاتر ۲۰۱۱). یَسنا: یَسنا یا یَسنه، به معنای «قربانی»، متشکل از مجموعه متنهای ناهمگنی است که آنها را هنگام فراهم آوردن و نثار کردن [نوشیدنی آیینی] هومه از بر می خوانند. این متنها به هفتاد و دو بخش «یا هات» تقسیم می شوند که از میان آنها این متنها به گویشی قدیمتر، به نام اوستایی قدیم، سروده شده اند: یَتا اهو وِریو یا اهوَنه وِریه (یسن ۱۳: ۲۷)، اِشم وُهو (یسن ۱۴: ۲۷)، پنج گاتا یا سرود (گاهان: یسنهای ۲۸-۳۴: اهوَنویتی گاتا [یسن ۳۰: متن و ترجمه فارسی: مقدم ۱۳۲۹]: ۴۳-۴۶: اُشتویتی گاتا؛ ۴۷-۵۰: سَپنتامَینیو گاتا؛ ۵۱: وُهو خَشترا گاتا [متن و ترجمه فارسی: میرفرخایی ۱۳۹۳]: ۵۳: وِهیشتویشتی گاتا [متن و ترجمه فارسی: ابوالقاسمی ۱۳۸۲: متن: بارتلمه ۱۸۷۹]: همه گاتاها: متن و ترجمه انگلیسی: اینسلر ۱۹۷۵، هومباخ، الفنباین، و شروو ۱۹۹۱: متن و ترجمه فرانسه: کلنز و پیرار ۱۹۸۸-۱۹۹۱: متن و ترجمه انگلیسی و آلمانی: هومباخ و فایس ۲۰۱۰: [متن و ترجمه فارسی: پورداد ۱۳۰۵،

۱۳۲۹؛ آذرگُشسب (۱۳۵۱؛ شهزادی ۱۳۷۷)؛ یَسَنَه هَپَتَنگ هایتی (یسن هفت ها، یسنهای ۳۵: ۴۱-۲؛ ۶؛ متن و ترجمه آلمانی: نارتین ۱۹۸۶؛ متن و ترجمه انگلیسی: هینتسه ۲۰۰۷؛ [ترجمه فارسی: جعفری ۱۳۵۴؛ میرفخرایی ۱۳۸۲])؛ و نماز آیرِما ایشیو یا اَیرِیه مَن (یسن ۵۴: ۱).

بخش اوستایی متأخر یا جوانِ یَسنا که پیش از متنهای اوستایی قدیم می آید، حاوی این متنهاست: ذکرهای مقدماتی (یسنهای ۲-۱)؛ مراسم تقدیس و چشیدن نان مقدس (درون) وقف سروش (سروش درون، یسنهای ۸-۳؛ متن یسنهای ۲۳: ۷-۱ و ترجمه فرانسه: کِلنر ۲۰۰۶)؛ سرودی برای هَوَمَه (هوم یشت یا هوم استوم، یسنهای ۱۲-۹، متن و ترجمه انگلیسی: یوزفسن ۱۹۹۷؛ [یسن ۹، متن و ترجمه فارسی: راشد محصل ۱۳۶۴])؛ فَرَوَرانَه یا اقرار به دین (یسنهای ۱۳-۱۲)، نیایشهای دیگر (یسنهای ۱۸-۱۴؛ متن یسنهای ۴: ۱۵-۲۴: ۷ و ترجمه فرانسه: کِلنر ۲۰۰۷)، شرح نمازهای یثا اهو و یرِیو، اَشَم و هُو و ینگه هاتام (یسنهای ۲۱-۱۹)، نیایشهای دیگر (یسنهای ۱۲: ۲۷-۲۲؛ متن یسنهای ۱۲: ۲۷-۱۶ و ترجمه فرانسه: کِلنر ۲۰۱۰؛ [یسنهای ۲۱-۱۹؛ متن و ترجمه فارسی: میرفخرایی ۱۳۸۲])، بخش دیگر اوستایی متأخر که پس از متنهای اوستایی قدیم — حاوی ستایش نامه های گائاهها و استوت یسنیه (یسن ۵۵) — می آید، از این قرار است: دعا (یسن ۵۶)؛ سرودی برای سرئوشَه (سروش یسن، یسن ۵۷؛ متن و ترجمه آلمانی: دهقان ۱۹۸۲؛ متن و ترجمه انگلیسی: کرینبروک ۱۹۸۵؛ [متن و ترجمه فارسی: راشد محصل ۱۳۸۲])؛ نماز فشوشو مانثرو (یسن ۵۸)؛ تکرار دعای یسنهای ۱۷ و ۲۶ (یسن ۵۹)؛ درودها (دهما آفریتی، یسن ۶۰)؛ نیایشهایی از برخی نمازها برای نیروهای ضد دیو (یسن ۶۱؛ متن یسن ۲۷: ۱۳-۵۹ و یسنهای ۶۰-۶۱ با ترجمه فرانسه: کِلنر ۲۰۱۱)؛ نیایشهایی برای آتش

(آتش‌نیايش، یسن ۶۲)، نثار برای آبها (آب‌زوفر، یسنهای ۶۳-۶۹؛ [متن و ترجمه فارسی: جدلی ۱۳۸۹])، و دعا‌های پایانی (یسنهای ۷۰-۷۲؛ متن یسنهای ۶۲-۷۲ و ترجمه فرانسه: ردّار و کِلنر ۲۰۱۳؛ [متن و ترجمه فارسی: گویری ۱۳۸۲؛ متن و ترجمه فارسی همه یسنا: پورداد ۱۳۱۲، ۱۳۳۷]).
متن نیايش یسنای ریشون از چند دستنویس، گونه ساده‌شده‌ای از نیایشهای یسنا را نشان می‌دهد (کاتر ۲۰۱۱: ۲۰۱).

ویسپرد: بخشها یا «گرده»هایی از ویسپرد (به معنای همه ردان یا سروران) را در نیايش ویسپرد با بخشهایی از یسنا ترکیب می‌کنند. در این نیايش آنها را جایگزین بخشهایی از یسنا می‌کنند و متنهای دیگری را هم می‌افزایند (متن و ترجمه فرانسه: کِلنر ۲۰۰۶، ۲۰۰۷، ۲۰۱۱، ۲۰۱۰؛ [ترجمه فارسی: پورداد ۱۳۴۳]).

وی‌دوداد (که در پهلوی آن را به وندیداد یا جُددیوداد هم برگردانده‌اند): بیست و دو بخش یا فرگرد وندیداد (به معنای «قانون راندن دیوان») به گروههای چهار یا دو تایی تقسیم می‌شوند و آنها را در نیايش وندیداد - ترکیبی از متنهای یسنا، ویسپرد، و وندیداد - پس از هر گروه از متنهای اوستایی قدیم، می‌خوانند. متن وندیداد، به استثنای بخشهای دارای محتوای اسطوره‌ای (وندیداد ۱، ۲، ۱۹، ۲۰، ۲۲)، عمدتاً حاوی احکام و توانهایی در خصوص طهارت، درمان برخی جانوران، و غیره است (متن وندیداد ۱۰-۱۲ و ترجمه انگلیسی: آندرس تولدو ۲۰۰۹؛ [ترجمه فارسی همه متن: داعی‌الاسلام ۱۹۴۸، ۱۳۸۴؛ رضی ۱۳۷۶؛ دارمستیر ۱۳۸۴]).

وشتاسپ‌یشْت: هشت بخش یا فرگرد از آن را در نیايش وشتاسپ‌یشْت می‌خوانند، به همان اندازه که از وندیداد در نیايش وندیداد قرائت می‌کنند. مندرجات گوناگون آن شامل دعاها و

نکوهشهایی در حق وشتاسپ شاه (مقایسه کنید با آفرین زردشت)، و بخشهایی از هادُخت نَشک (نک: ادامه) و وندیداد است.

نیایشهای کوتاه

بالا بودن میزان تنوع متنهای موجود در دستنویسهایی که نیایشهای کوتاه را دربر دارند، دشوار می‌سازد تعیین کنیم هر قطعه مربوط به کدام نیایش است. این دستنویسها را به دو گونه اصلی خرده‌اوستا و یشت تقسیم می‌کنند.

خرده‌اوستا (اوستای کوچک) حاوی نیایشها و نمازها و ستایش‌نامه‌های مختلفی به اوستایی (نیایش، گاه، آفرینگان، سی‌روزه، یشت) و پهلوی و پازند (آفرین، باج، نماز، نیرنگ، یت، خُشَنومِن، و دیگر متنهای کوتاه ویراسته آنتیا ۱۹۰۹)، فارسی نو، سنسکریت، و گجراتی است که مردم عادی آنها را بدون یاری موبدان، در نمازها یا نیایشهای روزانه می‌خوانند [ترجمه فارسی: پورداد ۱۳۱۰ الف؛ آذرگُشَب ۱۳۵۴؛ وحیدی ۱۳۶۸]. همه این متنها معمولاً در یک دستنویس واحد نیستند، به‌طوری که نمی‌توانیم از یک مجموعه ثابت سخن بگوییم، بلکه بیشتر آنها مجموعه‌های عملاً متنوعی برای کاربردهای روزانه‌اند.

متنهای اوستایی این مجموعه از این قرارند:

نیایش: نیایشهایی برای خورشید (خورشیدنیایش)، میثره (مهرنیایش)، ماه (ماه‌نیایش)، و آبها (آبان‌نیایش) و آتش (آتش‌نیایش) (متن و ترجمه آلمانی: طرف ۱۹۸۱).

گاه: دعاهایی برای ایزدان موکل بر بخشهای پنجگانه روز: بامداد تا نیمروز (هاوَن‌گاه)، نیمروز تا پسینگاه (ریشوین‌گاه)، پسینگاه

تاشامگاه (اوزیرین گاه)، شامگاه تانیمه شب (ابسروثریم گاه)، نیمه شب تا پگاه (اوشهین گاه).

آفرینگان: دعا‌هایی برای آمرزش در گذشتگان (آفرینگان دهمان)، در پنج روز پایانی سال (آفرینگان گاهان)، در شش جشن آفرینش (آفرینگان گاهانبار)، در آغاز یا پایان تابستان (آفرینگان ریثوین).

سی دوزه: نیایشهایی برای ایزدان موکل بر روزهای ماه، که از آن یک روایت کوتاه و یک روایت بلند وجود دارد (متن و ترجمه انگلیسی: رافائلی ۲۰۱۴).

یشتها: سروده‌هایی در ستایش ایزدان مختلف (ترجمه آلمانی: لومل ۱۹۲۷؛ ترجمه فرانسه: پیرار ۲۰۱۰؛ [متن و ترجمه فارسی: پورداد ۱۳۰۷، ۱۳۱۰ ب]). هر چند خرده‌اوستا برخی قطعات یشتها دربردارد، شماری از دستنویسها فقط حاوی یشتها هستند، به طوری که این دستنویسها را رده‌ای جداگانه‌ای در نظر می‌آورند. بزرگترین مجموعه یشتها در دستنویس E1 (کوئوال و هینتسه ۲۰۰۸) جای دارد و شامل بیست و یک یشت به قرار زیر است (یشت‌های ۵، ۱۰، ۱۳، و ۱۹ بلندترین یشتها هستند):

یشت ۱: اورمزدیشت در ستایش اهوره مزدا (متن و ترجمه انگلیسی: پاناینو ۲۰۰۲).

یشت ۲: هفتان یشت یا هفت امشاسپندیشت در ستایش امشاسپندان یا نامیرایان فزونی بخش.

یشت ۳: اردیبهشت یشت در ستایش اَشَه و هیشتَه (بهترین نظم یا راستی)، امشاسپند موکل بر آتش.

یشت ۴: خرداد یشت در ستایش هئورواتات (تمامیت یا کمال تن)، امشاسپند موکل بر آب.

یشت ۵: اَرَدویسوریشت در ستایش اَرَدویسورا اَناهیتا و آبها (متن و ترجمه آلمانی: اوتینگر ۱۹۸۳؛ [متن و ترجمه فارسی: مولایی ۱۳۹۲]).

یشت ۶: خورشیدیشت در ستایش خورشید (متن و ترجمه ایتالیایی: پانینو ۱۹۹۰ ب).

یشت ۷: ماهیشت در ستایش ماه (متن و ترجمه ایتالیایی: پانینو ۱۹۹۰ ب).
 یشت ۸: تیشتریششت در ستایش صورت فلکی شباهنگ یا شعرای یمانی (متن و ترجمه انگلیسی: پانینو ۱۹۹۰ الف، ۱۹۹۵؛ [متن و ترجمه فارسی: زرشناس و گشتاسب ۱۳۸۹]).

یشت ۹: دُرَواسپیشت در ستایش روان گاو.

یشت ۱۰: مهریشت در ستایش میثَره، ایزد پیمان و داوری فرجامین (متن و ترجمه انگلیسی: گرشویچ ۱۹۵۹).

یشت ۱۱: سروشیشت در ستایش سروش ایزد نیوشیدن، خواندن برای نیوشیدن، ایزدی با کارکردهای مختلف، که در گاهان نیز جایگاهی والا دارد؛ در داوری فرجامین و نیایشها اغلب او را به یاری می خوانند (متن و ترجمه انگلیسی: کریبروک ۱۹۸۵).

یشت ۱۲: رشنیشت در ستایش ایزد رشنو (راستی) از داوران روان در جهان دیگر (متن و ترجمه انگلیسی: گلدمن ۲۰۱۲).

یشت ۱۳: فروردین یشت: در ستایش فرَوَشیها (روانهای نخستین) (متن و ترجمه انگلیسی: مالاندرا ۱۹۷۱؛ متن: کلنر ۱۹۷۵؛ ترجمه انگلیسی: ایچاپوریا ۱۹۹۹؛ [مولایی ۱۳۸۲]).

یشت ۱۴: بهرام یشت در ستایش وِرثَرغَنه (درهم کوبنده)، ایزد پیروزی که به ده شکل در می آید (متن و ترجمه آلمانی: کونینگ، زیر چاپ؛ [اورنگ ۱۳۴۳]).

یشت ۱۵: رام یشت به نام رامَن (رامش) ولی در واقع در ستایش

وای، ایزد دوچهره باد یا جَو (متن و ترجمه آلمانی: ویکاندر ۱۹۴۱؛ متن و ترجمه انگلیسی: پاناینو ۲۰۰۲).

یشت ۱۶: دین یشت به نام دَئِنا (بینش و وجدان)، اما در واقع در ستایش ایزدبانویی کهتر به نام چیستا (دانش و خرد).

یشت ۱۷: اَرَدِیشت در ستایش اَشی (دارایی و خواسته)، ایزدبانوی پاداش (متن و ترجمه فرانسه: پیرار ۲۰۰۶).

یشت ۱۸: اَشْتادیشت به نام اَشْتاد (راستی و صداقت) ولی در واقع در ستایش خَوَرَنَه (فره یا بخت).

یشت ۱۹: زَمِیادیشت در ستایش زمین، خَوَرَنَه، و کوهها (متن و ترجمه فرانسه: پیرار ۱۹۹۲؛ متن و ترجمه آلمانی: هینتسه ۱۹۹۴؛ متن و ترجمه انگلیسی: هومباخ و ایچاپوریا ۱۹۹۸).

یشت ۲۰: هوم یشت به نام هَوَمَه ایزد/نوشیدنی ایزدی و موبد.

یشت ۲۱: وَنَدِیشت به نام ستاره و نند (متن و ترجمه ایتالیایی: پاناینو ۱۹۸۷ [۱۹۸۹]).

دستنویسهای اوستایی همراه با ترجمه پهلوی

برخی دستنویسها، گذشته از نیایشهای کوتاه و بلند، یک سنت آموزشی، شامل مجموعه‌ای از متنهای اوستایی همراه با ترجمه و تفسیر پهلوی آنها، مشهور به زند، راهم حفظ کرده‌اند که پیشینه بیشترشان به دوره ساسانی می‌رسد. برخی از متنها، مثلاً یَسنا یا وندیداد، بدین ترتیب، در دو گونه دستنویس انتقال یافته‌اند. آنچه در ذیل می‌آید فقط در این مجموعه‌ها شناخته شده‌اند:

آفرین زردشت: ستایش زردشت برای وشتاسپ شاه (متن:

وِستِرگارد ۱۸۵۲-۱۸۵۴: ۳۰۰-۳۰۱).

اَنَو گَمَدَیچا: دعا‌هایی برای روانِ درگذشته (ترجمه و متن آلمانی: گایگر ۱۸۷۸؛ متن و ترجمه انگلیسی: جاماسپ آسا ۱۹۸۲).

فرهنگ اویم: واژه‌نامه‌ای اوستایی-پهلوی با نقل قول‌هایی از متنی‌های اوستایی گمشده (متن: رایشلت ۱۹۰۰؛ متن و ترجمه آلمانی: کلینگن‌اشمیت ۱۹۶۸؛ متن و ترجمه انگلیسی: آشه ۲۰۰۹؛ [متن و ترجمه فارسی: گشتاسب و حاجی‌پور ۱۳۹۷]).

هاذخت نَسک: سودمندیه‌ای خواندن نماز اِشم و هو و توصیفی از سرنوشت روان پس از مرگ (متن و ترجمه انگلیسی: هاوگ و وست ۱۸۷۲: ۲۶۹-۳۱۶؛ متن و ترجمه ایتالیایی: پیرا ۲۰۰۰؛ [متن و ترجمه فارسی: میرفخرایی ۱۳۷۱]).

هیربدستان و نیرنگستان: توصیفی در باب آموزش و آیین‌های دینی (متن و ترجمه آلمانی: واگ ۱۹۴۱؛ متن و ترجمه انگلیسی: هومباخ و الفنباین ۱۹۹۰؛ کوتوال و دیگران ۱۹۹۲، ۱۹۹۵، ۲۰۰۳، ۲۰۰۹).

نیرنگ آتخش (آتش): که با عنوان آتش‌نایش نیز شهرت دارد: دستور‌هایی دینی در باب آتش (متن: وِستِرگارد ۱۸۵۲-۱۸۵۴: ۳۱۷).

پُوسَشیها: پرسش‌ها و پاسخ‌هایی به پهلوی در باب موضوعات دینی، دربردارنده نقل قول‌هایی اوستایی همراه با ترجمه پهلوی آنها (متن و ترجمه انگلیسی: جاماسپ آسا و هومباخ ۱۹۷۱).

وَنَتَا نَسک: متنی‌های دستوری دربردارنده نقل قول‌هایی از وندیداد (متن و ترجمه انگلیسی: هومباخ و جاماسپ آسا ۱۹۶۹). قطعه بارتلمه (بارتلمه ۱۹۰۱: ۱۰۱-۱۰۲) و قطعات دارمِستِر (دارمِستِر ۱۸۸۶) هم به ترتیب وِثانِسک ۱-۸ و ۲۳-۳۹ هستند.

متن‌هایی را که در آیین‌های نیایشی به کار نمی‌رفتند، سرانجام دیگر استنساخ نمی‌کردند و برخی از آنها طی انتقال نگارشی از

بین رفتند. قطعاتی از آنها به صورت نقل قولهایی در ترجمه‌های پهلوی و سنسکریت متنهای اوستایی، یا در دیگر آثار پهلوی حفظ شدند (گلدنر ۱۸۹۶-۱۹۰۴: ۸-۱۰؛ بارتلمه ۱۹۰۴: نه-ده؛ اشلر ۱۹۶۸: هشت- نه، ۲۴۱-۲۴۳، ۲۵۱، ۲۵۶؛ کلنر ۱۹۸۹).

۱. قطعاتی در بُدَهِش (بُندَهِش ۳۰: ۱۶).

۲. قطعات سَنجَنا در دینکرد (دینکرد نسخه ب ۱۳۱؛ دینکرد مَدَن ۱۱۳-۱۱۴؛ متن: درسِ دِن ۱۹۶۶: ۷۴۹).

۳. قطعات اَنکِلِساریا در متن پهلوی روایت آذر فَرَتَبِغ فَرُخزادان و در متن پهلوی روایت فَرَتَبِغ سَروش وَهَمَنان (متن و ترجمه آلمانی: کلینگن‌اشمیت ۱۹۷۱).

۴. قطعات بارتلمی (متن و ترجمه فرانسه: بارتلمی ۱۸۸۷ ب: ۵۵-۵۶).

۵. قطعات گلدنر (متن و ترجمه آلمانی: گلدنر ۱۸۸۵: ۵۸۷-۵۸۸ یادداشت).

۶. قطعات گری (متن و ترجمه انگلیسی: گری ۱۹۱۳: ۲۸۴-۲۸۵).

۷. قطعات وِستِرگارد (متن: وِستِرگارد ۱۸۵۲-۱۸۵۴: ۳۳۱-۳۳۴؛ نیز نک: وِواینا ۲۰۰۵ [۲۰۰۹]).

۸. قطعاتی در وِجَر کَرَد دینی (متن و ترجمه آلمانی: بارتلمه ۱۹۰۱: ۹۲-۱۰۱).

۹. قطعاتی در گَنج شایگان (گنج شایگان ۱۶۳، ۱۶۴؛ متن: سَنجَنا ۱۸۸۵: ۱۹-۲۰).

۱۰. قطعه نِیگادُم (متن: دارمِستِر ۱۸۸۶: ۱۸۴).

۱۱. قطعات وِست در شایست نَشایست (شایست نَشایست ۸: ۲۲،

۱۱: ۶، ۱۳: ۴۳؛ ترجمه انگلیسی: وِست ۱۸۸۰: ۳۰۷، ۳۳۸، ۳۶۶؛ متن و

ترجمه انگلیسی: تاوادی ۱۹۳۰: ۱۱۴؛ متن: کوتوال ۱۹۶۹: ۱۱۶-۱۱۸).